

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА – ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Чукаєва Вероніка Олександрівна

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Основна функція права – регулювати суспільні відносини. Якщо це функція відсутня, то можна говорити про наявність в системі правового регулювання декларативного законодавства в усій системі права держави. Саме при виконанні своєї функції – право стає тією цінністю у суспільстві яке визначає стабільність та умови його розвитку та державності. У правовідносинах у суспільстві народ та держава, як два основних суб'єкта формують обов'язковість виконання правових норм. На основі цього, реалізація права може існувати у двох напрямленнях: перше напрямлення – це коли право виконується з боку держави, державних органів та посадових осіб та друге – коли діяльність громадян даної держави та їх різноманітні організації існують у просторі права. Тільки при таких ми умовах можемо говорити про можливість формування правової, демократичної держави та громадянського суспільства. На сучасному етапі в Україні, коли йде глибока конституційна реформа без наявності реалізації права не можна говорити про успіх імплементації європейських стандартів у правову систему права держави та наближення до втілення основної правової доктрини держави – забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, умов вступу до Європейського та Євроатлантичного союзів та прагнення розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу [1]. Тому створити механізм реалізації права в українському суспільстві є життєво необхідним та складним.

Результатом існування механізму реалізації права є наявність в суспільстві правопорядку. Сама сутність правопорядку – є формування реальних суспільних відносин, які базуються на праві. Реальність такого порядку залежить перш за все від формування змісту нормативно-правових актів які можливо втілювати у практику правового регулювання суспільних відносин. Визнання суспільством та державою які акти рішення відносяться до права залежить від домовленості між людьми, між політичною елітою та народом, який за змістом

Конституції є головним суб'єктом всіх головних правовідносин у державі.

З практичної точки зору важливим є тільки одне: кожний суб'єкт правовідносин для існування правопорядку повинен слідувати своїй соціальній ролі з виконанням усіх функціональних компетентностей свого правового статусу, процесуально-процедурних установ, які необхідні у кожній сфері своєї діяльності.

Виконання права можливо тільки при наявності усталеного, стабільного, розвиненого демократичного суспільства. Треба зазначити, що у складні часи соціальних криз та революційних потрясінь правопорядок зникає коли суспільство та публічна влада відказується від реалізації діючих до цього часу правових норм та принципів. Органи державної влади, суд, місцевого самоврядування, народ (під впливом політичної ідеології різних партій та рухів), відмовлялись від колишніх правових норм, питаючись сформулювати та встановити нове право своїми силами. Нові правові рішення завжди визначались в першу чергу не для влади а для суспільства. При цьому про своє обмеження правом у здійсненні публічної влади ніхто не вважає за потрібне. Хоча активна правотворчість відбуваються в інституціях парламенту, президентатури, уряду але пошук ефективного змісту права та його реалізація вказаними інституціями не дає позитивного результату. Не виконання законів та інших підзаконних актів посадовими особами держави та громадянами стало звичайною справою. На сьогодні теоретики права вважають що реалізація права залежить від правової культури громадян держави. На наш погляд, це залежить від посадових осіб які напряму займаються правотворчістю. Тому основою реалізації права є законотворчість, яке відбувається у системі державної влади.

Основною функцією законодавця є обов'язковість слідувати Конституції держави. Прийняття антиконституційних законів є протиправною з будь якого боку доцільності існування державності (хоч з кризової, хоч з політичної). У цивілізованому суспільстві, законодавець, коли приймає новий закон повинен дотримуватись його відповідності конституції та раніше прийнятим конституційним законам [2]. Тільки тоді можна розраховувати на позитивний результат існування у суспільстві та державі механізму реалізації права. Для законодавця обов'язковим є також норми не тільки матеріального та процесуального права. Саме реалізація норм процесуального права дає можливість приймати оптимальні у змістовному та формальному плані закони, які при реалізації надають позитивний результат правового регулювання суспільних відносин.

Реалізація права – це здійснення певних дій, які визначені законом. Головне в цьому процесі – чітке виконання правових дій суб'єктом права. Реалізація права не відбудеться, якщо не були виконані умови права. Сутність реалізації права – слухняність суб'єкта вимогам права. Для забезпечення такої слухняності держава має два основних засоби приборкання волі громадян у реалізації державних вказівок – обіцянки та винагороди або загроза фізичної розправи, позбавлення різних благ, обмеження прав та свобод.

Взагалі мета права – у задоволенні життєвих потреб суспільства. Тому потрібна наявність відповідності державної волі та волі суб'єкту реалізації права. Тільки при такому становищі можна чекати добровільного виконання права членами суспільства. Результат такого добровільного виконання громадянами права – повинен бути у формі наявності матеріальних та нематеріальних благ у суспільстві.

Основна форма реалізації права – правозастосування. Правозастосування включає поняття та особливості владно-організаційну діяльність органів та посадових осіб державної влади. Мета яких завжди є контролювати процес виконання обов'язків суб'єктами правовідносин. Основою системи правозастосування є державні органи та посадові особи які мають правозастосовної функції (система органів та посадових осіб виконавчої державної гілки влади де зосереджено інститут державної служби, як головного елементу державного апарату).

Саме реалізація права залежить не тільки від правової культури громадян держави але й від оптимальної, ефективної системи державного апарату та професіоналізму державних службовців. Саме державні службовці, які займаються прийняттям управлінських рішень у формі законів та підзаконних актів створюють той правовий простір де може існувати таке соціальне явище як реалізація права.

На сучасному етапі в Україні на жаль ефективність реалізації права дуже обмежена або в деяких сферах суспільних відносин відсутня зовсім. На наш погляд на сьогодні регулювання суспільних відносин відбуваються в основному в полі політичних норм доцільності. Основний Закон держави не виконується. Часті зміни тексту Конституції, конституційних законів приводить до протиріччя законів та підзаконних актів Конституції. Це формує умови неможливості виконання норм права, якісної роботи державних службовців, прийняття справедливих рішень суддями а також розширення поля прогалин у законодавстві.

Саме зараз в Україні йде спроба реформувати Конституцію України на основі європейських стандартів для демократизації конституційного ладу держави. Це привело до ряду проблем реалізації права: так після судової реформи у 2016 р. [3] відбулись складнощі у формування кадрової системи суддів; наявність корупції в органах державної влади;

незавершеність реформи децентралізації влади та формування правового статусу місцевого самоврядування [4].

Для існування такого соціального явища в Україні як «реалізація права» необхідно забезпечити виконання конституційних принципів та праворегулюючих норм. Більш того, самі конституційні норми повинні відповідати реаліям стану соціально-економічного, політичного, культурного стану розвитку суспільства. Без цього вся система права держави, проведення будь яких реформ стають декларативними, що робить неможливим здійснювати забезпечення прав і свобод людини і громадянина та формує постійне соціальне напруження. Це приводить до перманентної кризи державної влади та соціальних потрясінь, що не є умовами стабільності розвитку держави з формування демократичних інституцій управління. Розширюється зона вирішення соціальних конфліктів між суспільством та державою по-за правом.

Для вирішення цих складних проблем для наявності практичної реалізації права з урахуванням зміни соціально-економічного, політичного, гуманітарного стану суспільства необхідно прийняти нову, кодифіковану Конституцію України яка б забезпечила реальну можливість реалізації права та усунула би характер декларативності багатьох норм конституційного законодавства.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР: за станом 01 січня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.11.2024 р.)
2. Чукаєва В. О. Громадянське суспільство та конституційна доктрина розвитку правової держави України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 36–38.
3. Про судоустрій та статус суддів. Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII: за станом 18 липня 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 21.11.2024 р.).
4. Толкачова І. А., Гудзун М. А. Проблеми конституційної реформи в Україні під час дії воєнного стану. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки*. 2024. Вип. 3. С. 5–10.